

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва та бізнесу
Кафедра фундаментальних та спеціальних дисциплін

Гикавий Назарій Михайлович
ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ У ВОЄННИЙ
ПЕРІОД
Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
ФМСчм-21
Н. М. Гикавий

(підпис)

Науковий керівник
к.е.н., доцент Кульчицька Н. Є.

(підпис)

Чортків – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ.....	6
1.1. Сутність, роль та функції страхових компаній у фінансовій системі.....	6
1.2. Класифікація видів страхування, основні показники діяльності страховиків.....	12
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВОЄННОГО СТАНУ НА ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	18
2.1. Загальна характеристика страхового ринку України у воєнний період.....	18
2.2. Основні виклики та динаміка ключових показників діяльності страхових компаній у воєнний період.....	20
РОЗДІЛ 3. МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	26
3.1. Адаптаційно-інноваційні стратегії страхових компаній у воєнний період.....	26
3.2. Міжнародний досвід страхування у кризових і воєнних умовах та перспективи відновлення страхового ринку України після війни.....	32
ВИСНОВКИ.....	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	41

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап розвитку ринкових відносин в Україні, особливо в умовах воєнного стану, формує нові виклики для забезпечення стабільності та надійності фінансової системи, зокрема - діяльності страхових компаній. У період війни питання фінансової стійкості та платоспроможності страховиків набувають особливої ваги, адже саме вони виступають важливим чинником підтримання економічної стабільності та довіри населення і бізнесу.

Фінансова стійкість у воєнних умовах визначає здатність страхової компанії виконувати свої зобов'язання, зберігаючи при цьому гнучкість та адаптивність до різких змін зовнішнього середовища - зростання обсягів страхових виплат, скорочення надходжень страхових премій, коливань вартості активів тощо. В умовах підвищених ризиків платоспроможність стає показником не лише фінансового балансу компанії, а й її спроможності функціонувати стабільно, забезпечуючи виконання договірних зобов'язань перед клієнтами.

Оцінювання фінансової стійкості страхових компаній у період війни має враховувати не лише традиційні показники, а й фактори, пов'язані з економічними, політичними та соціальними ризиками. Це дозволяє визначати рівень конкурентоспроможності компаній і формувати дієві механізми підвищення довіри до страхового ринку. Теоретико-методологічне осмислення цих процесів створює наукову основу для розроблення практичних рекомендацій щодо зміцнення фінансової стабільності страхових компаній, що й зумовлює актуальність обраної теми.

Метою даної кваліфікаційної роботи є дослідження особливостей формування та забезпечення фінансової стійкості страхових компаній в умовах воєнного стану, а також визначення напрямів її удосконалення.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких **завдань**:

- дослідити сутність, роль та функції страхових компаній у фінансовій системі;
- здійснити класифікацію видів страхування, основні показники діяльності страховиків;
- охарактеризувати стан страхового ринку України у воєнний період;
- вивчити основні виклики та динаміка ключових показників діяльності страхових компаній у воєнний період;
- проаналізувати міжнародний досвід страхування у кризових і воєнних умовах та перспективи відновлення страхового ринку України після війни;
- визначити адаптаційно-інноваційні стратегії страхових компаній у воєнний період.

Об'єктом дослідження є діяльність провідних страхових компаній України на національному страховому ринку.

Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні та практичні аспекти оцінювання й забезпечення фінансової стійкості страховиків у воєнних умовах.

У процесі дослідження застосовано **загальнонаукові та спеціальні методи дослідження**: діалектичний метод використовувався для аналізу, узагальнення теоретичних положень та обґрунтування висновків; методи аналізу й синтезу - для опрацювання наукових джерел, систематизації даних і формування рекомендацій.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти України у сфері страхування, директиви Європейського Союзу, наукові публікації, матеріали конференцій, звітність страхових компаній.

Наукова новизна полягає у комплексному дослідженні функціонування страхових компаній та страхового ринку України у воєнний період, що включає аналіз ключових показників діяльності, міжнародного досвіду у кризових умовах та визначення адаптаційно-інноваційних стратегій для підвищення стійкості та відновлення ринку після війни.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання страховими компаніями для вдосконалення системи управління фінансовою стійкістю.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження опубліковані у збірнику тез XVI та XVII студентської науково-практичної конференції «Теоретичні та практичні аспекти стійкого розвитку економіки України».

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг становить 40 сторінок тексту, включає 6 таблиць, 1 рисунок. Список літератури налічує 36 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

1.1. Сутність, роль та функції страхових компаній у фінансовій системі

Страховання є невід'ємною складовою сучасної фінансової системи та важливим інструментом управління ризиками. Воно забезпечує захист майнових, особистих та соціальних інтересів фізичних і юридичних осіб у разі настання непередбачених подій, що можуть призвести до фінансових втрат. В умовах воєнних та кризових ситуацій значення страховання зростає, адже воно не лише мінімізує ризики для бізнесу та населення, але й сприяє підтримці економічної та соціальної стабільності.

Відповідно до Закону України «Про страхування», страхування – це правовідносини, спрямовані на захист страхових інтересів фізичних та юридичних осіб шляхом покриття ризиків, пов'язаних із життям, здоров'ям, працездатністю, пенсійним забезпеченням, володінням, користуванням та розпорядженням майном, а також відшкодуванням шкоди, заподіяної страхувальником особі чи її майну, чи юридичній особі у разі настання страхового випадку, передбаченого договором страхування, за рахунок коштів страхових фондів, формованих із сплачених страхових премій, доходів від їх розміщення та інших доходів страховика, отриманих відповідно до законодавства [24].

На думку Житар М.О., страхування є найпоширенішим засобом мінімізації можливих фінансових втрат у разі непередбачених подій, а ефективно функціонування страхового ринку створює надійну систему захисту для держави, бізнесу та суспільства, сприяючи соціальній стабільності [4].

За визначенням Рудої О., страховий ринок – це система стійких економічних відносин між покупцями, посередниками, продавцями, страховиками та регуляторними органами, що забезпечує формування попиту, пропозиції та ціни на прямий страховий захист і перестраховування, а також на супутні страхові послуги на національному чи міжнародному рівні [26].

Одним із ключових елементів страхового ринку є страхові компанії (СК), які виконують роль безпосередніх виконавців страхових функцій. Вони забезпечують реалізацію страхових відносин, акумулюють кошти страхувальників у страхових фондах, оцінюють ризики, здійснюють виплати у разі настання страхових випадків та формують фінансову стійкість ринку в цілому. Аналіз їхньої діяльності, функцій та ролі у фінансовій системі дозволяє глибше зрозуміти механізми страхового захисту та визначити ефективні стратегії розвитку ринку, особливо в умовах воєнного та кризового періоду.

Функціонування страхових компаній ґрунтується на глибокій теоретичній основі, що об'єднує економіку, математику та право. По суті, страхування є унікальним механізмом перерозподілу ризиків, який трансформує індивідуальну невизначеність на колективну передбачуваність.

Страхова компанія виникає як відповідь на ризик – імовірність фінансових втрат. Її центральна діяльність – трансфер ризику: страхувальник сплачує страховий внесок (премію), а страхова компанія бере на себе зобов'язання покрити потенційні збитки. Життєздатність цього механізму забезпечується Законом великих чисел. Згідно з цим законом, при об'єднанні великої кількості однорідних ризиків у страховий пул, фактична частота настання страхових випадків стає дуже близькою до теоретичної (розрахункової) ймовірності. Це дозволяє страховій компанії актуарно розрахувати необхідний розмір премії, забезпечуючи справедливість премії - її еквівалентність очікуваній вартості збитку, скоригованій на витрати та прибуток.

Страхова компанія -це фінансова установа, створена для прийняття на себе ризиків своїх клієнтів (страхувальників) за певну плату (страхову премію), з

обов'язком виплати грошової компенсації (страхового відшкодування або страхової суми) у разі настання обумовленої події (страхового випадку).

Фундаментальна сутність полягає в реалізації принципу пулу ризиків, що ґрунтується на Законі великих чисел. Страхова компанія акумулює безліч однорідних ризиків від різних осіб, перетворюючи індивідуальну, часто непередбачувану, фінансову загрозу на колективну, статистично передбачувану величину. Цей процес називається трансфером ризику, або страховим захистом, і є їхнім головним економічним призначенням.

Роль страхових компаній у фінансовій системі є двоякою, оскільки вони одночасно виконують функції інститутів захисту та великих інвесторів. По-перше, страхові компанії забезпечують фінансову стабільність економіки. Вони функціонують як захисний буфер, компенсуючи значні втрати підприємствам і громадянам у разі стихійних лих, аварій або інших катастрофічних подій. Завдяки цьому запобігається ланцюгова реакція банкрутств та фінансових криз, а застраховані активи стають більш надійним забезпеченням для інвестиційної діяльності та кредитування.

По-друге, страхові компанії відіграють важливу роль у фінансовому посередництві та інвестуванні. Вони акумулюють значні кошти у формі страхових резервів, які потім розміщують на ринках капіталу, зокрема у державні та корпоративні цінні папери чи нерухомість. Таким чином, страхові компанії транслюють заощадження домогосподарств та підприємств у реальну економіку, сприяючи мобілізації довгострокового капіталу та розвитку фондового ринку.

Крім того, страхові компанії сприяють реалізації соціальної політики. Особливо це проявляється у страхуванні життя, яке виступає інструментом довгострокового соціального забезпечення та формування індивідуальних пенсійних накопичень, доповнюючи державні системи соціального страхування.

Рис. 1.1. Ключові функції діяльності страхових компаній

На рис. 1.1. відображено ключові функції діяльності страхових компаній та їх зміст. Ризикова функція забезпечує фінансовий захист страхувальників шляхом перерозподілу збитків між учасниками страхового пулу, що мінімізує негативні наслідки для окремих суб'єктів. Функція формування та використання страхових резервів полягає у накопиченні страхових премій у спеціальні фонди, які гарантують майбутні виплати та забезпечують фінансову стабільність компанії, при цьому порядок їх формування регламентується державою. Інвестиційна функція передбачає розміщення тимчасово вільних коштів резервів на фінансових ринках, що сприяє приросту капіталу, підвищенню платоспроможності та підтримці конкурентних страхових тарифів. Превентивна або попереджувальна функція спрямована на зниження рівня ризику та мінімізацію виплат шляхом фінансування заходів із запобігання страхових випадків. Функція заощадження характерна для страхування життя та пенсійного страхування, поєднуючи страховий захист із довгостроковим накопиченням коштів, які повертаються страхувальнику разом із інвестиційним доходом [1, с. 202].

Таким чином, страхова компанія є багатофункціональною інституцією, що не лише захищає від фінансових ризиків, але й активно бере участь у процесах акумуляції та перерозподілу фінансових ресурсів, виступаючи критично важливим стабілізатором і інвестором в економіці.

Особливого значення страхування набуває в умовах воєнного часу. Підвищення рівня невизначеності, зростання ризиків втрати майна, здоров'я чи життя потребують ефективних механізмів фінансового захисту. Саме страхові компанії виступають інституціями, здатними перерозподіляти ризики між великою кількістю учасників ринку, забезпечуючи тим самим певний рівень економічної стійкості як окремих суб'єктів, так і держави загалом. Навіть у кризових умовах страхування залишається важливим чинником фінансової безпеки, стимулюючи розвиток суміжних галузей та підтримуючи довіру до економічної системи.

Отже, страхування можна визначити як систему економічних відносин, що забезпечує захист майнових інтересів громадян і суб'єктів господарювання у разі настання певних подій шляхом формування та використання страхових фондів. Його значення полягає не лише у компенсації збитків, але й у забезпеченні стабільності економічних процесів, формуванні інвестиційних ресурсів і підвищенні загального рівня фінансової безпеки держави.

Правове забезпечення страхової діяльності в Україні ґрунтується на Конституції України [5], яка гарантує право приватної власності, свободу підприємницької діяльності та захист інтересів споживачів. На основі конституційних норм формуються спеціальні закони та підзаконні акти, що регулюють страхові відносини.

Головним законодавчим актом, який визначає правові засади здійснення страхової діяльності, є Закон України «Про страхування» (в редакції зі змінами) [24]. Він закріплює основні принципи організації страхування, визначає суб'єктів страхового ринку, їх права та обов'язки, а також встановлює вимоги до ліцензування страхової діяльності, формування страхових резервів та забезпечення платоспроможності страховиків.

До системи законодавчих актів, що регулюють страхову діяльність, належать:

1. Цивільний кодекс України (Книга 5, Розділ 67 «Страховання») – визначає правову природу страхового договору, порядок його укладення, зміни та припинення, а також права й обов’язки сторін [32].

2. Господарський кодекс України – регламентує загальні засади ведення господарської діяльності, у тому числі страхування як виду фінансових послуг [2].

3. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» – встановлює механізми державного нагляду за діяльністю фінансових установ, у тому числі страхових компаній [25].

4. Податковий кодекс України – визначає порядок оподаткування операцій зі страхування, зокрема оподаткування страхових премій, доходів та страхових виплат [14].

5. Закон України «Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» – регулює відносини у сфері одного з наймасовіших видів обов’язкового страхування [23].

6. Інші спеціальні закони, що стосуються окремих видів страхування (наприклад, у сфері авіаційного, медичного, аграрного страхування тощо).

7. Окрім законів, страхову діяльність регулюють підзаконні акти Кабінету Міністрів України, Національного банку України та інших органів [18-22]. Постанови КМУ визначають порядок обов’язкового страхування, ліцензування страховиків та вимоги до фінансової звітності. НБУ, який з 2020 року виконує функції регулятора страхового ринку, встановлює стандарти платоспроможності, формування резервів, правила розкриття інформації та нагляду за страховиками. Методичні рекомендації, положення та інструкції НБУ деталізують застосування законів і уніфікують практику страхування в Україні.

У процесі євроінтеграції Україна поступово гармонізує своє страхове законодавство з європейськими стандартами. Зокрема, здійснюється адаптація положень українського законодавства до директив ЄС, таких як Solvency II, що

встановлює сучасні вимоги до капіталу, управління ризиками та прозорості страхових компаній [35].

Законодавче та нормативно-правове забезпечення страхової діяльності в Україні є багаторівневою системою, що поєднує норми національного, підзаконного та міжнародного права. Основним напрямом розвитку правового поля страхування сьогодні є:

- підвищення рівня державного нагляду та фінансової стабільності страховиків;
- забезпечення прозорості діяльності страхових компаній;
- розширення видів обов'язкового страхування;
- приведення національного законодавства у відповідність до стандартів Європейського Союзу.

Таким чином, формування сучасної нормативно-правової бази страхування є ключовою передумовою розвитку конкурентоспроможного страхового ринку та підвищення довіри громадян до страхових послуг в Україні.

1.2. Класифікація видів страхування, основні показники діяльності страховиків

Страхування є важливою складовою фінансової системи держави, що забезпечує економічний захист громадян і суб'єктів господарювання від різних ризиків. Воно виконує функції перерозподілу ризиків, стабілізації господарської діяльності та соціального захисту населення. Для ефективного управління страховою діяльністю важливим є розуміння класифікації видів страхування та аналіз основних показників, які характеризують діяльність страховиків.

Таблиця 1.1

Класифікація видів страхування

Ознака класифікації	Види страхування	Коротка характеристика
За формою проведення	Добровільне страхування	Здійснюється за згодою сторін на підставі договору (медичне, майнове, туристичне).
	Обов'язкове страхування	Запроваджується державою для забезпечення мінімального захисту (ОСЦПВ тощо).
За об'єктом страхування	Особисте страхування	Захист життя, здоров'я, працездатності.
	Майнове страхування	Захист майнових інтересів фізичних і юридичних осіб.
	Страхування відповідальності	Відшкодування шкоди, заподіяної третім особам.
За економічним змістом ризику	Особисті ризики	Ризики, пов'язані з життям і здоров'ям.
	Підприємницькі ризики	Фінансові втрати, ризики неплатоспроможності партнерів.
	Соціальне страхування	Пенсійне, медичне, страхування на випадок безробіття.
За територією	Внутрішнє	Страхування в межах країни.
	Зовнішнє (міжнародне)	Страхування за межами держави.

У табл. 1.1. відображено основні підходи до класифікації видів страхування, що дає змогу систематизувати страхові послуги за формою їх проведення, об'єктами захисту, економічною природою ризику та територією дії. Така класифікація демонструє різноманіття страхових відносин та структурує діяльність страхових компаній у сучасних економічних умовах.

Таблиця 1.2

Основні показники ефективності діяльності страхової компанії

Показник	Характеристика
Обсяг страхових премій	Сума коштів, отриманих за укладеними договорами; визначає масштаби діяльності.
Обсяг страхових виплат	Кошти, виплачені у разі настання страхових випадків; впливає на рівень збитковості.
Страхові резерви	Фонди для забезпечення майбутніх виплат; показник фінансової надійності.
Платоспроможність і фінансова стійкість	Оцінюються через власний капітал, структуру активів, співвідношення резервів і зобов'язань.
Прибутковість страхових операцій	Різниця між преміями та витратами на виплати, резерви й ведення справи.
Рівень перестраховування	Часка ризиків, переданих перестраховику; показує ступінь диверсифікації ризику.

У табл. 1.2. подано основні кількісні та якісні показники, що характеризують ефективність роботи страхової компанії. Вони дозволяють оцінити масштаби діяльності, рівень збитковості, фінансову стійкість, надійність та здатність страховика виконувати свої зобов'язання перед клієнтами.

Отже, класифікація страхування дозволяє систематизувати його види відповідно до економічного змісту, об'єкта страхового захисту та форми проведення. Основні показники діяльності страховиків, у свою чергу, є інструментом оцінки їх фінансової стабільності, ефективності управління ризиками й конкурентоспроможності на ринку. Раціональне поєднання різних видів страхування та підтримання високих фінансових показників сприяють розвитку страхового ринку й зміцненню економічної безпеки держави.

Страхова діяльність є невід'ємною складовою фінансової системи держави, оскільки вона забезпечує захист майнових інтересів фізичних та юридичних осіб у разі настання певних ризиків. Ефективне функціонування страхового ринку можливе лише за наявності чіткої, послідовної та узгодженої системи законодавчого й нормативно-правового регулювання.

Діяльність страхових компаній безпосередньо пов'язана з управлінням ризиками, адже саме ризик є основою існування страхування як економічного інституту. Особливість страхового бізнесу полягає в тому, що страховик не лише бере на себе ризики клієнтів, а й сам піддається різноманітним внутрішнім і зовнішнім ризикам, які впливають на його фінансову стабільність, ліквідність та здатність виконувати зобов'язання перед страхувальниками [16, с. 110].

Передусім, ризики в діяльності страхових компаній мають подвійний характер. З одного боку, це страхові ризики, які виникають у процесі надання страхових послуг, тобто ризики настання страхових випадків і необхідності здійснення страхових виплат. З іншого боку, це фінансові та операційні ризики, що виникають унаслідок функціонування самої компанії як фінансової установи.

Однією з ключових особливостей ризиків у страхуванні є їхня взаємозалежність і системність. Наприклад, неправильна оцінка страхового ризику при укладенні договорів (актуарний ризик) може призвести до перевищення виплат над страховими преміями, що у свою чергу спричинить фінансовий ризик. Водночас неефективне управління інвестиційним портфелем може знизити доходи компанії та ускладнити виконання зобов'язань перед клієнтами.

Важливою характеристикою є також ймовірнісний характер ризиків. Страхові компанії працюють у сфері невизначеності, де результат подій не може бути передбачений із точністю. Саме тому у діяльності страховиків широко застосовуються методи статистичного аналізу, актуарних розрахунків, моделювання та прогнозування, які дозволяють оцінити ймовірність настання подій і визначити адекватні розміри страхових резервів.

До основних видів ризиків у діяльності страхових компаній належать:

- страховий ризик -пов'язаний із непередбачуваністю страхових випадків;
- підписний (андеррайтинговий) ризик -виникає через неправильне оцінювання ризиків при прийнятті клієнтів на страхування;
- інвестиційний ризик -пов'язаний із можливими втратами від розміщення страхових резервів;

- кредитний ризик -ризик неплатоспроможності контрагентів;
- ліквідний ризик -небезпека неможливості своєчасного виконання фінансових зобов'язань;
- операційний ризик -наслідок помилок персоналу, технічних збоїв або недосконалості внутрішніх процедур;
- ризик репутації -втрата довіри з боку клієнтів і партнерів [10, с. 250].

Особливу увагу страховики приділяють системі управління ризиками, яка включає їх ідентифікацію, оцінювання, моніторинг і мінімізацію. Ефективна система ризик-менеджменту дозволяє підтримувати фінансову стійкість компанії, зберігати конкурентоспроможність і забезпечувати довгострокову надійність.

Страховий бізнес за своєю суттю є управлінням чужими ризиками, що автоматично генерує унікальний і складний комплекс власних. Фінансова стійкість страхової компанії безпосередньо залежить від її здатності не лише приймати, а й ефективно оцінювати, контролювати та мінімізувати ці внутрішні загрози.

Ключовий ризик, із яким стикається будь-яка страхова компанія, закладений у самій природі її продукту -це технічний, або страховий, ризик. Він виникає через фундаментальну непередбачуваність настання страхових випадків. Якщо компанія некоректно розрахувала свої тарифи, припустивши занадто низьку частоту чи інтенсивність збитків, вона зіткнеться з тарифним ризиком. Це означає, що зібраних премій буде недостатньо для покриття очікуваних виплат, ставлячи під сумнів прибутковість. Більше того, коли настає час для виплат, компанія мусить мати адекватні резерви. Якщо актуарні оцінки виявилися занадто оптимістичними, виникає резервний ризик -ризик недостатності сформованих коштів для виконання вже прийнятих зобов'язань. Особливо гостро ця проблема постає у випадках катастрофічних подій, які спричиняють одночасну та масштабну кількість збитків, що може миттєво виснажити фінансові ресурси СК, якщо вона не подбала про передачу частини цього тягаря через перестраховання.

Крім того, страховий бізнес працює за зворотним фінансовим циклом: спочатку компанія отримує гроші (премії), а зобов'язання (виплати) виконує пізніше. Цей часовий розрив дозволяє інвестувати акумульовані кошти, але водночас наражає її на фінансові, або інвестиційні, ризики. Компанія стає вразливою до коливань на ринку цінних паперів, змін процентних ставок та курсів валют, що становить ризик ринку. Якщо контрагент, якому страхова компанія позичила кошти чи в чий облігації інвестувала, не виконає своїх зобов'язань, виникає кредитний ризик, що може призвести до значних втрат інвестиційного доходу, необхідного для покриття технічних витрат.

Не слід забувати й про операційний ризик, пов'язаний із внутрішньою роботою. Збої в інформаційних системах, помилки при обробці даних, недбалість співробітників чи шахрайство можуть завдати значних фінансових втрат. Окремо стоїть ризик комплаєнсу, коли порушення швидкоплинних регуляторних вимог чи законодавства призводить до штрафів та судових позовів, підбиваючи репутацію та фінансову стабільність компанії.

Особливість цих ризиків полягає у їхній взаємозалежності та кумулятивному характері. Наприклад, значна катастрофа (страховий ризик) може вимагати від компанії швидкого продажу інвестицій (фінансовий ризик), причому за несприятливими цінами, що посилює загальні збитки. Таким чином, успішна діяльність страхової компанії вимагає не просто інтуїтивного, а системного, науково обґрунтованого підходу до управління цим складним спектром загроз, забезпечуючи надійну фінансову подушку для виконання своїх зобов'язань перед суспільством.

Отже, ризики в діяльності страхових компаній мають комплексний і багаторівневий характер. Їх особливість полягає в тісному взаємозв'язку між страховими та фінансовими аспектами, ймовірнісній природі та потребі у спеціалізованих методах управління. Саме вміння прогнозувати, оцінювати й контролювати ризики визначає ефективність, стабільність і репутацію страхової компанії на ринку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВОЄННОГО СТАНУ НА ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

2.1. Загальна характеристика страхового ринку України у воєнний період

Страхові компанії в Україні є основними учасниками страхового ринку та виконують ключову функцію в управлінні ризиками. Вони приймають на себе зобов'язання перед страхувальниками, формують страхові фонди та забезпечують страхові виплати. За період 2021–2025 років ринок зазнав значних змін під впливом економічних факторів, війни та регуляторних реформ.

На початку 2021 року на ринку працювало 155 страхових компаній, з яких 142 здійснювали діяльність у сегменті ризикового страхування (non-life), а 13 - у сегменті страхування життя (life). До 2023 року кількість компаній скоротилась до 98, і вже на початок 2025 року функціонувало приблизно 63 страхові компанії, з них 53 non-life та 10 life. Це значне скорочення обумовлено виходом частини компаній із ринку через складні економічні умови, зниження попиту та необхідність дотримання регуляторних вимог. Концентрація ринку зросла, при цьому найбільші компанії почали контролювати більшу частку валових премій.

Таблиця 2. 1

Кількість страхових компаній в Україні, 2021– 9 міс. 2025 рр.

Показник	2021	2022	2023	2024	9 міс. 2025
СК non-life	142	116	86	55	53
СК life	13	12	12	11	10
Разом	155	128	98	66	63

Джерело: побудовано на основі даних [13; 15; 27; 28].

Фінансова стабільність страхових компаній, незважаючи на складну ситуацію в країні, демонструє позитивну динаміку. У IV кварталі 2024 року активи non-life компаній зросли на 3% порівняно з попереднім кварталом і на 11% за рік, тоді як активи life-компаній збільшились на 5% у квартальному вимірі та на 14% у річному. На початок 2025 року загальні активи страхових компаній становили близько 77 млрд грн, що на 6% більше, ніж у попередньому кварталі.

Таблиця 2.2.

Динаміка активів страхових компаній, 2021–9 міс. 2025 рр, млрд грн

Показник	2021	2022	2023	2024	9 міс. 2025
СК non-life	63,6	70,3	73,4	75,8	76,5
СК life	5,1	5,4	5,6	6,0	6,2
Разом	68,7	75,7	79,0	81,8	77,0

Джерело: побудовано на основі даних [13; 15; 27; 28].

Валові страхові премії демонструють поступове відновлення після падіння у 2022 році. Якщо у 2021 році вони становили 49,7 млрд грн, то у 2022 році знизилась до 39,6 млрд грн, а у 2023 році відновились до 47 млрд грн. У 2024 році премії зросли до 53,1 млрд грн, а у першому кварталі 2025 року становили 15,4 млрд грн.

Таблиця 2. 3.

Основні показники діяльності страхових компаній, 2021–2025 роки

Показник	2021	2022	2023	2024	2025 (I кв.)
Валові страхові премії, млрд грн	49,7	39,6	47,0	53,1	15,4
Валові страхові виплати, млрд грн	17,9	13,0	16,9	19,5	6,2
Кількість укладених договорів, тис.	131562	88102	73353	65000	18000

Джерело: побудовано на основі даних [13; 15; 27; 28].

Серед ключових сегментів ринку найбільше значення мають автостраховання та ОСЦПВ. За даними МТСБУ, середня виплата за договором ОСЦПВ зросла на 27,5% за дев'ять місяців 2025 року, а премії з цього виду страхування зросли на 122% у порівнянні з аналогічним періодом минулого року. Попит на автостраховання залишається головним драйвером росту non-life сегменту, включно з КАСКО та «Зеленою карткою».

Концентрація ринку посилюється: десять найбільших non-life страхових компаній контролюють близько 71% валових премій, що забезпечує фінансову стійкість, але зменшує конкуренцію та впливає на цінову політику. Ринок страхування життя відновлюється повільніше, зростання премій у 2024 році склало близько 7%, а страхові виплати за цей сегмент досягли 1,27 млрд грн наприкінці 2024 року.

В цілому, ринок страхових компаній України за 2021–2025 роки пройшов через складні випробування, включаючи скорочення числа учасників, військові та економічні ризики. Попри це, компанії змогли підтримати фінансову стійкість, наростити активи та адаптуватися до змін попиту, при цьому автостраховання та ОСЦПВ залишаються ключовими сегментами, що формують більшість премій та визначають динаміку ринку.

2.2. Основні виклики та динаміка ключових показників діяльності страхових компаній у воєнний період

У воєнний період діяльність страхових компаній в Україні зазнала суттєвих змін, зумовлених як безпосереднім впливом війни на економічну та соціальну ситуацію, так і необхідністю адаптації до нових ризиків і умов ринку. Кількість страхових компаній протягом 2021–2023 років зменшилась із 155 до 98, при цьому non-life компаній залишилось лише близько 50, які активно працюють на ринку, а кількість life-страховиків залишилась на рівні 12, з яких активно функціонує лише 8 компаній. Це свідчить про значне скорочення

учасників ринку та концентрацію бізнесу навколо компаній, здатних швидко адаптуватися до нових умов.

Незважаючи на зменшення кількості компаній, загальний обсяг активів страховиків демонструє позитивну динаміку, зростаючи з 63,6 млрд грн у 2021 році до 74,3 млрд грн у 2023 році, що свідчить про здатність компаній ефективно управляти фінансовими ресурсами та ризиками навіть у кризових умовах. Загальний обсяг валових страхових премій у 2023 році становив 47,0 млрд грн, що менше ніж у довоєнному 2021 році на 2,7 млрд грн, проте збільшення порівняно з «воєнним» 2022 роком становило 7,4 млрд грн. Водночас валові страхові виплати зросли у 2023 році до 16,9 млрд грн, що на 3,9 млрд грн більше ніж у 2022 році, відображаючи зростання потреби страхувальників у захисті від збитків, пов'язаних із воєнними ризиками.

Військові дії спричинили значні зміни у структурі попиту на страхові продукти. Автомобільні види страхування, зокрема КАСКО, ОСЦПВ та «Зелена картка», залишаються основними драйверами ринку, демонструючи приріст премій на 24,7–28,9% у 2023 році порівняно з попереднім роком. Одночасно зростають і виплати за цими видами страхування, зокрема за «Зеленою картою» приріст виплат у 2023 році перевищив 136%, що вказує на активну компенсацію ризиків, пов'язаних із переміщенням громадян за кордон. Майнове страхування, включно з покриттям «воєнних ризиків», продемонструвало збільшення кількості договорів на 357 648 та зростання премій на 43% у порівнянні з 2022 роком. У той же час страхування життя відновлюється значно повільніше, а премії збільшились лише на 7%, що пояснюється обмеженою платоспроможністю населення та специфікою довгострокових страхових продуктів.

Таким чином, основними викликами для страхових компаній у воєнний період стали значне скорочення учасників ринку, нерівномірне відновлення діяльності, фінансові ризики, збільшення обсягів виплат за страховими випадками та зміни попиту на страхові продукти. Незважаючи на це, активи компаній зростають, а ринок демонструє ознаки адаптації та концентрації, що

дозволяє забезпечувати фінансову стабільність та захист інтересів страхувальників навіть у складних умовах. Основними напрямками розвитку ринку стають автостраховання та майнове страхування з воєнним покриттям, тоді як ринок страхування життя потребує додаткової підтримки та стимулювання для відновлення довоєнних показників.

Водночас у 2024 році загальний обсяг валових страхових премій виріс до 54,31 млрд грн -це на 15,53 % більше, ніж у попередньому році, з яких 48,59 млрд грн -non-life, а 5,72 млрд грн -life. Причому основну частину премій у сегменті life становили накопичувальні програми, а серед ризикових страхувань лідером був ОСЦПВ (обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності).

За даними НБУ, активи non-life страховиків у 2024 році сягнули 46,1 млрд грн, що відповідає зростанню на 11% порівняно з попереднім роком, а активи life-страховиків -26,7 млрд грн, зростання склало +14%. Крім того, за перше півріччя 2025 року загальні активи страховиків зросли до 81,6 млрд грн, при цьому активи ризикових страховиків зросли на 16% у річному вимірі, а life-компаній -на 12%. Що стосується виплат, то за 2024 рік в обох сегментах вони зросли до 20,86 млрд грн (з них 19,40 млрд -non-life, 1,45 млрд -life). При цьому чистий фінансовий результат (прибуток) страховиків також покращився: загальний прибуток зріс до 3,95 млрд грн, зокрема non-life страховики отримали 2,5 млрд грн (плюс 31 %), а life-компанії подвоїли прибуток до 1,4 млрд грн.

У першому кварталі 2025 року страхові премії також демонструють значне зростання -до 15,40 млрд грн (з них 14,00 млрд -non-life, 1,40 млрд -life), відповідно до даних НБУ. Виплати за цей квартал склали 5,80 млрд грн (5,41 млрд -non-life; 392,09 млн -life), що свідчить про активне використання страхового захисту в умовах ризику.

Однією з ключових проблем, що стала особливо помітною у 2025 році, є зростання середньої виплати за договорами ОСЦПВ -за підсумками 9 місяців 2025 року вона зросла на 27,5 %. При цьому кількість укладених договорів ОСЦПВ також залишається високою: за перше півріччя 2025 року компанії

врегулювали понад 3,4 мільйона договорів, а середній розмір виплати за Європротоколом (для ДТП) -39 858,9 грн, що на 21,9% більше, ніж за аналогічний період 2024 року.

Ще одним викликом є подальше скорочення числа страхових компаній. За даними за перші шість місяців 2025 року, кількість учасників страхового ринку знизилась з 62 до 60 (50 non-life, 10 life). Це укріплює тенденцію до концентрації, адже ринок залишають переважно малі або менш ефективні гравці, а найбільші компанії нарощують свою частку.

Таблиця 2. 4.

**Основні виклики та динаміка ключових показників діяльності
страхових компаній в Україні у воєнний період (2021–2025 рр.)**

Рік	Кількість компаній (non-life / life)	Активи (млрд грн)	Валові премії (млрд грн)	Виплати (млрд грн)	Основні виклики
2021	155	63,6	49,7	16,1	Довоєнна стабільність, велика конкуренція, відсутність серйозних зовнішніх шоків
2022	98 (≈50 / 12)	66,9	39,6	13,0	Початок війни; масове скорочення учасників ринку; падіння премій; невизначеність фінансових потоків; необхідність адаптації до воєнних ризиків
2023	98 (≈50 / 12, активно працює 50 / 8)	74,3	47,0	16,9	Зростання виплат; зміна структури попиту на страхові продукти; повільне відновлення страхування життя; підвищення фінансових ризиків; адаптація тарифів та продуктів
2024	62 (50 / 12)	Non-life: 46,1; Life: 26,7	Non-life: 48,59; Life: 5,72	20,86 (Non-life: 19,40; Life: 1,45)	Подальше скорочення ринку; зростання фінансових зобов'язань через збільшення виплат; необхідність підвищення тарифів; концентрація ринку; адаптація продуктів до воєнних ризиків
1 півр. 2025	60 (50 / 10)	81,6 (Non-life +16%; Life +12%)	15,40 (Non-life: 14,00; Life: 1,40)	5,80 (Non-life: 5,41; Life: 0,39)	Зростання середньої виплати за ОСЦПВ (+27,5%); подальше скорочення кількості компаній; високий рівень невизначеності; необхідність підвищення тарифів і участі міжнародних перестраховальних програм; концентрація ринку навколо найбільших гравців

Джерело: побудовано на основі даних [13; 15; 27; 28].

Дані у табл. 2. 4. свідчать про те, що воєнний період суттєво змінив структуру та динаміку українського страхового ринку. По-перше, кількість страхових компаній різко скоротилася -особливо non-life сектор, де залишилися лише найстійкіші та адаптивні учасники ринку, а life-сегмент відновлюється значно повільніше. Це свідчить про високу концентрацію ринку та відтік слабких гравців.

По-друге, попри скорочення учасників, загальні активи та валові премії страховиків демонструють стійке зростання, що відображає ефективне управління фінансовими ресурсами та здатність компенсувати збитки через підвищення тарифів, розвиток нових страхових продуктів і залучення міжнародних перестраховальних механізмів. Зокрема, non-life компанії показують більш динамічне зростання активів та премій у порівнянні з life-сегментом, де приріст обмежений через специфіку довгострокових програм і низьку платоспроможність населення.

По-третє, виплати страховиків зростають швидше, ніж премії, особливо за видами страхування, пов'язаними з воєнними ризиками та транспортом (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка»), що створює значний фінансовий тиск на компанії і змушує переглядати тарифну політику та стратегії управління ризиками.

Загалом, висновки свідчать про ключові виклики ринку: скорочення числа компаній, зростання фінансових зобов'язань, необхідність адаптації страхових продуктів до нових умов і зміни структури попиту. Водночас ринок демонструє ознаки стійкості та адаптації, що забезпечує його прибутковість і фінансову стабільність навіть в умовах високої невизначеності.

Попри численні випробування, страховий ринок України демонструє стійкість та здатність до адаптації, зберігаючи прибутковість навіть у складних умовах воєнного часу. Одним із ключових факторів підтримки стало підвищення тарифів, зокрема на ОСЦПВ, що стало можливим після переходу на вільне ціноутворення та дозволило компаніям компенсувати збільшення страхових виплат. Важливу роль відіграє й участь міжнародних страхових та перестрахових

програм, а також гарантії від міжнародних фінансових організацій, які допомагають розподіляти ризики, покривати збитки, пов'язані з воєнними діями, та підтримувати ліквідність страховиків. У практичному сенсі це дозволяє компаніям ефективніше управляти фінансовими ресурсами, уникати критичних збитків і зберігати фінансову стійкість.

Основні виклики, з якими стикаються страхові компанії в умовах війни, включають подальше зменшення кількості учасників ринку через вихід малих або менш ефективних компаній, різке збільшення фінансових зобов'язань унаслідок зростання страхових виплат, а також необхідність постійного підвищення тарифів і адаптації страхових продуктів до нових економічних і соціальних умов. Крім того, нестабільність економіки та коливання платоспроможності населення змушують страховиків шукати нові інструменти залучення клієнтів, модернізувати продукти та розширювати сегменти ринку, що залишилися активними.

Водночас позитивна динаміка показників активів, страхових премій та прибутковості свідчить про те, що значна частина компаній здатна не лише витримувати зовнішні потрясіння, але й успішно розвиватися, зміцнюючи свою частку на ринку та оптимізуючи управління ризиками. Це демонструє, що навіть у умовах воєнної кризи страховий сектор здатен адаптуватися до нових реалій, забезпечуючи страхове покриття для громадян і бізнесу, підтримуючи фінансову стабільність і готуючись до поступового відновлення довоєнних обсягів діяльності.

РОЗДІЛ 3

МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

3.1. Адаптаційно-інноваційні стратегії страхових компаній у воєнний період

Можливості розвитку страхових компаній у воєнний та післявоєнний період формуються під впливом глибоких трансформацій економіки, фінансової системи та соціальних пріоритетів країни. Попри масштабні ризики, війна створює не лише виклики, а й унікальні можливості для відновлення, модернізації та якісного зростання страхового ринку України. Розвиток страхових компаній у цей період визначається поєднанням внутрішніх факторів (адаптація бізнес-моделей, цифровізація, посилення довіри населення) та зовнішніх чинників (державна підтримка, міжнародне співробітництво, залучення інвестицій у систему гарантування ризиків).

Передусім варто відзначити, що воєнний період, попри кризовий характер, став стимулом для структурних змін у страховій галузі. У 2022–2024 роках компанії, які зуміли зберегти операційну діяльність, були змушені швидко адаптуватися до нових умов, оптимізувати витрати, впровадити дистанційні канали обслуговування клієнтів та цифрові сервіси врегулювання збитків. Цей процес суттєво підвищив рівень технологічної зрілості українських страховиків.

У воєнний час також формується важливий напрям -розвиток нових страхових продуктів, адаптованих до специфічних потреб суспільства. З'являються поліси, спрямовані на покриття ризиків, пов'язаних із бойовими діями, евакуацією, пошкодженням житла, здоров'ям військовослужбовців, волонтерів та цивільних осіб у зоні конфлікту. Ці продукти не лише розширюють клієнтську базу, а й формують нову культуру страхування -орієнтовану на реальні життєві ризики, а не формальні вимоги. У перспективі післявоєнного періоду цей досвід дозволить страховикам запропонувати більш гнучкі й інноваційні продукти, що відповідають новим соціально-економічним викликам.

Важливою можливістю розвитку є посилення співпраці з державою у сфері гарантування воєнних ризиків та страхування об'єктів критичної інфраструктури. Уже сьогодні впроваджуються спільні проекти між українськими страховими компаніями, міжнародними фінансовими інституціями (ЄБРР, IFC, DFC) та урядом, спрямовані на відновлення механізмів перестраховання і створення державних програм підтримки страхування інвестицій. У післявоєнний період очікується розширення цих ініціатив у межах державної стратегії відновлення України, де страхові компанії можуть стати ключовими партнерами у забезпеченні фінансових гарантій для бізнесу, будівництва, транспорту, енергетики та агросектору [30].

Одним із ключових напрямів розвитку є формування системи воєнно-політичного перестраховання - спеціальних фондів або програм, які гарантуватимуть покриття ризиків, пов'язаних із військовими діями. Такі моделі вже успішно діють у низці країн (наприклад, у Великій Британії - Pool Re, у США - Terrorism Risk Insurance Act), і їхня адаптація в Україні може стати основою для стабільного функціонування ринку у майбутньому. Це дозволить страховим компаніям розширювати пропозицію, не побоюючись катастрофічних збитків, а також забезпечить умови для повернення міжнародних перестраховиків [34].

У післявоєнний період зростатиме роль страхування у соціальній політиці держави. Зокрема, очікується підвищення попиту на медичне страхування, страхування життя, пенсійне страхування, а також страхування від безробіття та втрати працездатності. В умовах демографічних змін і зростання соціального навантаження держава буде зацікавлена у розвитку партнерських моделей між приватними страховими компаніями та державними фондами. Це створить передумови для формування змішаної моделі соціального страхування, яка поєднуватиме ринкові механізми з державною підтримкою.

Додатковий потенціал розвитку полягає у цифровій трансформації та впровадженні інноваційних технологій. Використання штучного інтелекту, аналітики великих даних (Big Data), телематики, блокчейну та мобільних додатків дозволяє підвищити ефективність оцінки ризиків, скоротити витрати на

адміністрування та забезпечити індивідуалізацію страхових продуктів. Уже у 2024–2025 роках більшість провідних українських страховиків почали впроваджувати InsurTech-рішення, що відкриває можливості для створення персоналізованих страхових продуктів, миттєвої виплати компенсацій та прозорої взаємодії з клієнтами.

В умовах війни особливої ваги набули стратегії фінансової стійкості. Компанії оптимізували свої інвестиційні портфелі, відмовлялися від ризикових активів, переорієнтовуючись на надійні фінансові інструменти -державні облігації, депозити у стабільних банках, а також зберігання частини резервів у валюті. Паралельно відбувалося скорочення адміністративних витрат і автоматизація внутрішніх процесів, що дозволяло зменшити операційне навантаження на компанію.

Важливою складовою адаптаційної стратегії стала диверсифікація страхових продуктів. З урахуванням нових ризиків страховики почали розробляти спеціалізовані програми страхування, які враховують воєнні загрози. Серед них -страхування майна, пошкодженого внаслідок бойових дій, страхування відповідальності волонтерів, медичні програми для військовослужбовців та цивільного населення у зоні підвищеного ризику. Деякі компанії запровадили короткострокові поліси з мінімальним пакетом документів, що спрощувало процес укладання договору в умовах обмеженого доступу до ресурсів.

З метою підтримання довіри клієнтів страховики активно застосовували комунікаційні стратегії. Вони спрямовували інформаційні кампанії на роз'яснення умов дії полісів у воєнний час, створювали гарячі лінії для консультацій, розвивали присутність у соціальних мережах і впроваджували онлайн-чати для оперативного вирішення страхових питань. Це дозволяло зберігати лояльність клієнтів і мінімізувати репутаційні ризики в період високої соціальної напруги.

Ще одним важливим аспектом стала адаптація кадрової політики. Компанії забезпечували психологічну підтримку працівників, створювали гнучкі

умови роботи, надавали можливість працювати дистанційно або з інших регіонів. Такі заходи не лише підтримували продуктивність персоналу, але й формували корпоративну згуртованість у кризовий період.

Таким чином, адаптаційні стратегії страхових компаній у воєнний час охоплюють комплекс управлінських, фінансових, технологічних та комунікаційних заходів. Їхньою основною метою є пристосування до змінного середовища при збереженні конкурентоспроможності та стабільності страхового бізнесу. Саме поєднання стратегічної гнучкості, цифрових інновацій і клієнтоорієнтованості дозволило страховому сектору України не лише вижити в умовах воєнних потрясінь, а й закласти основу для подальшого розвитку у післявоєнний період.

Сучасний страховий ринок України, особливо в умовах воєнного стану, зазнає глибоких трансформацій, пов'язаних із потребою забезпечення безперервності діяльності, підвищення ефективності процесів та адаптації до нових потреб клієнтів. У цих обставинах ключову роль відіграють інноваційні підходи, які формують нову парадигму функціонування страхових компаній. Вони базуються на впровадженні цифрових технологій, розвитку дистанційних сервісів і створенні нових страхових продуктів, що відповідають сучасним ризикам і запитам суспільства [33].

Цифровізація стала центральним елементом інноваційної стратегії страхових компаній. У воєнний період вона виконувала не лише функцію оптимізації процесів, але й забезпечувала операційну стійкість ринку. Перехід на електронні канали комунікації дозволив страховикам продовжувати обслуговування клієнтів, навіть за умов обмеженого доступу до офісів і територіальної децентралізації.

Активно впроваджуються електронні поліси, які значно спрощують процедуру укладання договорів і знижують адміністративне навантаження на компанії. Такі рішення стали можливими завдяки розвитку електронного документообігу, цифрового підпису та інтеграції страхових компаній із державними електронними платформами, зокрема порталом “Дія”. Це сприяє

підвищенню прозорості, зниженню ризику шахрайства та посиленню контролю за виконанням страхових зобов'язань.

Окрім цього, цифрові технології активно застосовуються у процесах андеррайтингу, оцінки ризиків та врегулювання збитків. Використання штучного інтелекту, алгоритмів машинного навчання та аналітичних платформ дає змогу швидше обробляти заявки, зменшувати людський фактор і підвищувати точність оцінки ризику. Наприклад, автоматизовані системи можуть аналізувати великі обсяги даних про поведінку клієнтів, історію страхових випадків та макроекономічні показники, що дозволяє страховикам приймати більш зважені управлінські рішення.

В умовах війни дистанційні сервіси набули стратегічного значення. Вони забезпечили безперервність обслуговування клієнтів незалежно від географічного розташування та рівня безпеки в регіоні. Страхові компанії розширили використання онлайн-каналів для продажу полісів, консультування клієнтів та подання заяв на страхові випадки.

Широкого поширення набули мобільні додатки та онлайн-платформи, які дозволяють клієнтам самостійно управляти своїми договорами, відстежувати статус виплат і отримувати консультації без відвідування офісу. Такі сервіси підвищують рівень клієнтського досвіду, скорочують час обслуговування та знижують операційні витрати страховиків.

Важливим інноваційним напрямом стало впровадження чат-ботів та віртуальних асистентів, які на основі технологій штучного інтелекту автоматизують комунікацію з клієнтами. Вони відповідають на запити, допомагають у виборі страхового продукту, фіксують звернення про страхові випадки та надають первинні консультації. Це не лише зменшує навантаження на персонал, але й підвищує швидкість обслуговування, що є критично важливим у кризових умовах.

Інноваційність у страхуванні проявляється не лише у впровадженні технологій, а й у розробці нових видів страхових продуктів, адаптованих до сучасних викликів. У воєнний період компанії зосередили увагу на продуктах,

які покривають ризики, спричинені військовими діями, внутрішнім переміщенням населення, втратою майна чи доходу.

З'явилися програми страхування житла, транспортних засобів та підприємницького майна, пошкодженого внаслідок бойових дій. Окремий напрям охоплює страхування життя та здоров'я військовослужбовців, волонтерів і цивільного населення, які перебувають у зонах ризику. Також активно розвиваються короткострокові поліси зі спрощеними умовами укладання, що дозволяє швидко отримати захист без тривалих бюрократичних процедур.

Післявоєнна перспектива стимулює розвиток мікрострахування та страхування кіберризиків, що стають все більш актуальними в умовах зростання цифрової економіки. Інноваційні компанії також впроваджують параметричне страхування, при якому виплата здійснюється автоматично при настанні певних параметрів (наприклад, руйнування будівлі, затримка доставки тощо). Це дозволяє значно скоротити час між поданням заяви та отриманням компенсації [26].

Таким чином, інноваційні підходи у страхуванні в умовах війни стали не лише реакцією на кризу, а й основою для структурної модернізації галузі. Цифровізація процесів, розвиток дистанційних каналів обслуговування та поява нових страхових продуктів дозволили компаніям зберегти клієнтську базу, підвищити ефективність операцій і закласти фундамент для подальшого зростання в післявоєнний період.

Війна, попри руйнівний ефект, стала каталізатором трансформації ринку, змусивши страховиків переосмислити власну роль у фінансовій системі держави. У післявоєнній перспективі страхові компанії можуть стати не лише учасниками процесу відновлення, а й його стратегічними рушіями -джерелом фінансової стійкості, довіри, інвестицій та соціального захисту.

3.2. Міжнародний досвід страхування у кризових і воєнних умовах та перспективи відновлення страхового ринку України після війни

Досвід функціонування страхових систем різних країн у кризових і воєнних умовах свідчить про ключову роль страхування у стабілізації економіки, підтриманні фінансової стійкості бізнесу та захисті населення від непередбачуваних ризиків. Історичні приклади показують, що навіть у періоди масштабних потрясінь страхові інституції здатні не лише зберігати життєздатність, а й виконувати роль механізму соціально-економічного відновлення.

У світовій практиці значний досвід накопичено під час післявоєнної реконструкції в Європі після Другої світової війни. У цей період страхові компанії стали активними учасниками процесів відбудови інфраструктури, житлового фонду та промислових об'єктів. В країнах Західної Європи (зокрема у Великій Британії, Німеччині, Франції) були створені державно-приватні страхові фонди, які забезпечували покриття збитків від воєнних руйнувань. Держава брала на себе частину ризиків через механізми гарантування або співфінансування, що дозволяло страхувальникам отримувати компенсації навіть у ситуаціях масових втрат [31].

Україна, інтегруючись у світовий фінансовий простір, може ефективно використати цей досвід. Після завершення війни основні перспективи розвитку страхового ринку будуть пов'язані з поєднанням державної підтримки, міжнародної співпраці та активного залучення інновацій. Передусім йдеться про створення спеціалізованих фондів страхування воєнних ризиків, які дозволять компенсувати втрати бізнесу та населення, а також сприятимуть формуванню довіри до фінансової системи.

Важливим напрямом стане розвиток партнерства між державою та приватними страховими компаніями (Public-Private Partnership), спрямованого на відновлення інфраструктурних об'єктів, підтримку аграрного та промислового секторів, страхування житла громадян, яке постраждало від бойових дій. Досвід Великої Британії з програмою Pool Re -державної системи страхування від

терористичних ризиків -може бути адаптований в Україні для покриття збитків, пов'язаних із воєнними діями [3].

Не менш важливою перспективою є цифрова трансформація страхового сектору, яка вже розпочалася під час війни. У післявоєнний період цифровізація стане основним драйвером розвитку ринку -через автоматизацію процесів, створення єдиних реєстрів застрахованого майна, онлайн-врегулювання страхових випадків та інтеграцію з державними платформами, такими як "Дія". Це сприятиме прозорості, підвищенню якості послуг та залученню нових клієнтів, зокрема з числа малого бізнесу.

Крім того, очікується активний розвиток нових видів страхування -зокрема агрострахування, страхування інвестиційних проектів, страхування інфраструктурних об'єктів і житла. Особливу роль відіграватиме страхування будівельних ризиків у рамках програм реконструкції, що фінансуватимуться міжнародними партнерами.

Перспективи розвитку українського страхового ринку після війни полягають у поєднанні інституційних реформ, цифрових інновацій, міжнародного партнерства та соціальної відповідальності страховиків. Такий підхід забезпечить не лише відновлення довіри до страхування, але й перетворить галузь на ключовий елемент сталого економічного зростання у післявоєнній Україні.

Суттєвий внесок у розвиток страхування у кризових умовах зробили міжнародні організації, зокрема Світовий банк, Міжнародна фінансова корпорація та багатостороннє агентство MIGA. Вони впроваджують програми страхування політичних і воєнних ризиків, які стимулюють інвестиційну активність у регіонах, що відновлюються після конфліктів. Такі інструменти надають інвесторам упевненість у збереженні капіталу навіть у непередбачуваних обставинах.

Особливу увагу у сучасному світі приділено створенню систем страхування катастрофічних ризиків, що охоплюють не лише воєнні, але й природні катастрофи, економічні кризи чи епідемії. Прикладом може слугувати

британська програма Pool Re, яка була заснована після хвилі терористичних атак у 1990-х роках. Вона передбачає спільне фінансування страхових виплат приватним сектором і державою, що дозволяє стабілізувати ринок у періоди різкого зростання збитків. Аналогічні моделі діють у США, Японії та Франції, де держава бере участь у розподілі великих ризиків, підтримуючи довіру до страхового ринку.

Міжнародний досвід також демонструє, що після кризових або воєнних подій відбувається структурне оновлення страхового сектору. Компанії змушені переходити до більш гнучких, технологічних і клієнтоорієнтованих моделей роботи. Вони впроваджують цифрові платформи, дистанційне врегулювання збитків, мобільні додатки для взаємодії зі страхувальниками, а також розробляють нові продукти, орієнтовані на специфічні ризики, які виникають унаслідок воєнних або соціально-економічних потрясінь [6, с. 45].

Загалом міжнародна практика доводить, що стійкість страхового сектору в кризових і воєнних умовах визначається здатністю системи до адаптації, наявністю підтримки з боку держави, а також участю у глобальних перестрахових механізмах. Країни, які змогли інтегрувати страхування у загальну стратегію економічної безпеки, досягли швидшого відновлення та стабілізації соціально-економічної ситуації. Саме тому для України вивчення цього досвіду має не лише теоретичне, а й практичне значення, адже дозволяє вибудувати модель страхового ринку, здатного ефективно функціонувати у післявоєнний період та підтримувати національну економіку в умовах підвищеної невизначеності.

Перспективи відновлення та розвитку страхового ринку України після війни мають багатовимірний і поступовий характер; вони формуватимуться під впливом одразу кількох факторів - державної політики та міжнародної підтримки, відновлення економічної активності, поведінкових змін у населення і бізнесу, а також темпів цифрової трансформації самого сектору. У післявоєнний період страхова галузь здобуде нову роль: від простого механізму розподілу ризику - до інструмента мобілізації ресурсів для реконструкції, стимулювання інвестицій і

підвищення фінансової стійкості економіки. Це означає, що відновлення ринку проходитиме не лінійно, а через етапи, де на кожному з них домінуватимуть свої драйвери та ризики.

На першому етапі, безпосередньо після стабілізації бойових дій, головним завданням для ринку стане забезпечення оперативної виплатної здатності та відновлення довіри. Страховики, які пережили період кризових навантажень, вимагатимуть зміцнення капіталів і резервів, адаптації правил резервування та гнучкіших вимог з точки зору регулятора, щоб мати змогу виконати широке коло зобов'язань. Одночасно держава й міжнародні партнери мають відіграти каталізуючу роль: запуск гарантійних програм, створення тимчасових фондів для виплат і часткове покриття катастрофічних ризиків полегшать тягар локальних страховиків і скоротять час на відновлення платоспроможності. Цей етап буде також спрямований на те, щоб мінімізувати юридичні спори щодо тлумачення покриття -чіткість визначень і прозорі процедури урегулювання претензій стануть критично важливими для збереження суспільної довіри до галузі.

Другий етап розвитку ринку пов'язаний із масштабною реконструкцією інфраструктури, житлового фонду та промислових об'єктів. В цих умовах страхування набуде інструментальної ролі в управлінні інвестиційними ризиками: банки й інвестори охочіше фінансуватимуть проекти, коли існує надійне покриття ризиків будівництва, відповідальності підрядників, політичних та воєнних ризиків. Тут на перший план вийде співпраця приватного сектору з міжнародними перестраховиками і фінансовими інституціями: механізми перестраховання, мультистейкхолдерські гарантійні схеми та розробка спеціалізованих страхових продуктів для відбудови допоможуть розподілити потенційно величезні втрати. Разом з тим постане потреба у нормативних і податкових стимулах: держава може застосувати пільги чи гарантії для проектів, які використовують страхове покриття, тим самим знижуючи вартість капіталу для відбудови.

Третій вимір перспектив пов'язаний із структурною модернізацією самого ринку. Війна і пов'язана з нею мобілізація цифрових рішень прискорили перехід

до електронних полісів, онлайн-врегулювання збитків та андеррайтингу з підтримкою аналітики великих даних і штучного інтелекту. У післявоєнний період цей тренд лише посилиться: цифрові платформи зроблять страхові продукти доступнішими для широких верств населення та малого бізнесу, знизять трансакційні витрати і сприятимуть появі мікрополісів та параметричних рішень, які швидко мобілізують виплати при настанні чітко визначених подій. Це означає, що страхові компанії, які інвестують у платформну інфраструктуру, автоматизацію і інтеграцію з державними реєстрами, що підвищують верифікацію та прозорість, отримають конкурентну перевагу.

Особливе місце у майбутньому ринку посідатимуть нові продукти, розраховані на специфіку післявоєнної економіки. Розвиватиметься агрострахування з елементами індексного покриття для захисту від погодних ризиків і руйнувань ланцюгів постачання; страхівка будівельних ризиків і гарантій для підрядників; страхування житла, орієнтоване на власників, які повертаються або реконструюють помешкання; програми страхування бізнес-перерв та ліквідності для малого й середнього бізнесу. Параметричні продукти, що автоматизують виплати при настанні зовнішньо визначених показників, і комбіновані пакети з мікрофінансуванням і страхуванням стануть важливими інструментами для швидкого перезапуску економічної активності.

Роль держави у середньостроковій і довгостроковій перспективі полягатиме не лише у фінансовій підтримці, а й у створенні ефективного регуляторного середовища. Потрібні прозорі стандарти капіталізації, адекватні системи нагляду, механізми захисту прав споживачів та стимулювання інновацій. Законодавчі ініціативи повинні також вирішувати питання визначення подій, що класифікуються як «воєнні» чи «катастрофічні», аби уникнути неоднозначності під час врегулювання претензій. Крім того, інтеграція національних систем із міжнародними перестраховими ринками і практиками підвищить стійкість галузі та знизить вартість перестраховування.

Міжнародні фінансові інституції та донори відіграють вирішальну роль у прискоренні відновлення страхового ринку. Їхні гарантії, кредитні лінії та

технічна допомога дозволять побудувати інституційну архітектуру, яка зробить український ринок привабливим для іноземних інвесторів. Паралельно з цим важливо нарощувати професійну експертизу всередині країни: розвиток актуаріату, аналітичних здібностей, судової практики щодо страхових спорів і прозорих практик управління ризиками стане довгостроковою інвестицією у стійкість системи [8, с. 75].

На рівні попиту відбудеться трансформація поведінки страхувальників: досвід війни підвищить обізнаність громадян і бізнесу щодо важливості страхового захисту, але одночасно існуватиме підвищена чутливість до вартості страхування. Тому розвиток доступних і простих продуктів, гнучких умов оплати та партнерство зі структурами мікрофінансування сприятимуть зростанню проникнення страхування у все більше соціальних груп. Комунікація та освітні ініціативи зі сторони страховиків і держави допоможуть відновити довіру і сформувати культуру ризик-менеджменту серед населення.

Перспективи розвитку страхового ринку після війни відкривають можливості для «зеленого» та стійкого відновлення: страхові продукти, які стимулюватимуть відбудову з використанням стійких матеріалів і технологій енергоефективності, можуть стати фактором синергетичного росту -одночасного скорочення вразливості до катастроф і зниження експлуатаційних витрат у майбутньому.

У підсумку, відновлення і розвиток страхового ринку України після війни будуть визначатися здатністю галузі швидко адаптуватися, співпрацювати з державою і міжнародними партнерами, інвестувати в цифрову інфраструктуру та створювати продукти, що відповідають новим соціально-економічним реаліям. Таке відновлення не лише поверне галузі її колишню роль, але й надасть їй можливість стати одним із ключових драйверів стійкого економічного зростання в постконфліктний період.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження теоретичних, аналітичних та практичних аспектів функціонування страхових компаній у воєнний період було виявлено, що страхування є ключовим елементом фінансової системи держави, який забезпечує стабільність економічних процесів, захист майнових інтересів громадян та підприємств, а також сприяє відновленню національної економіки в умовах кризових явищ.

Підсумовуючи результати дослідження, можна зробити висновок, що війна, попри численні виклики, відкрила для страхових компаній нові можливості розвитку, пов'язані з інноваціями, цифровізацією, розширенням соціальних і гуманітарних напрямів страхового захисту. Українські страховики довели здатність адаптуватися до екстремальних умов, зберігати стабільність і підтримувати своїх клієнтів. Надалі важливим завданням є формування ефективної системи державного регулювання, удосконалення ризик-менеджменту, зміцнення фінансової стійкості компаній та інтеграція національного страхового ринку у європейський фінансовий простір.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що страхові компанії є не лише учасниками фінансової системи, а й важливим інструментом соціально-економічної стабілізації держави, здатним забезпечити ефективний захист громадян та бізнесу у воєнний і післявоєнний періоди.

Під час дослідження встановлено, що страхові компанії відіграють ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності держави, виступаючи механізмом перерозподілу ризиків та захисту економічних інтересів громадян і підприємств. Страхування в умовах воєнного стану набуває особливого значення, адже забезпечує фінансову підтримку у випадку непередбачуваних втрат і сприяє відновленню економічної діяльності.

Визначено, що діяльність страхових компаній ґрунтується на чітко структурованій системі функцій -захисній, відновлювальній, інвестиційній, стабілізаційній та соціальній. Вони забезпечують безперервність господарських

процесів, підтримують економічну безпеку та сприяють розвитку фінансового сектору.

Розкрито класифікацію видів страхування, що включає майнове, особисте, медичне, соціальне, транспортне та інші напрями. Така систематизація дозволяє оцінювати роль кожного виду страхового захисту у формуванні загального фінансового потенціалу країни.

З'ясовано, що ефективне функціонування страхового ринку неможливе без належного законодавчого та нормативно-правового забезпечення. Регулювання страхової діяльності в Україні здійснюється на основі законів, нормативів Нацбанку України та адаптується до європейських стандартів. У воєнний період нормативно-правова база зазнає трансформацій, спрямованих на підтримку фінансової стабільності та спрощення окремих процедур для страхувальників.

Доведено, що у діяльності страхових компаній важливу роль відіграють ризики -фінансові, актуарні, операційні, ринкові, кредитні та репутаційні. Вони мають комплексний характер і потребують ефективного управління. Впровадження системи ризик-менеджменту стає запорукою стійкості страховика у кризових умовах.

Проаналізовано вплив воєнного стану на функціонування страхового ринку України. Встановлено, що війна спричинила скорочення обсягів страхових премій, зниження платоспроможності населення, втрату активів та обмеження інвестиційних можливостей. Водночас відбулася адаптація компаній до нових умов - посилено цифровізацію, переведено обслуговування клієнтів у дистанційний формат, розроблено нові страхові продукти, орієнтовані на потреби військових і волонтерів.

Виявлено основні виклики для страхової галузі у воєнний період: нестача фінансових ресурсів, зниження довіри населення, ризики неплатоспроможності, обмеження страхового покриття у зонах бойових дій, а також складність актуарних розрахунків через високий рівень невизначеності.

Разом із тим визначено нові можливості розвитку страхових компаній, пов'язані з упровадженням інноваційних технологій, підвищенням ролі онлайн-

страхування, розширенням спектра соціально орієнтованих страхових продуктів та активною співпрацею з міжнародними страховими і фінансовими структурами.

Досвід зарубіжних країн, що пройшли через воєнні або кризові ситуації, свідчить, що ефективне відновлення страхового ринку можливе за умови державної підтримки, залучення іноземних інвестицій, підвищення фінансової грамотності населення та формування культури страхового захисту.

Перспективи розвитку страхового ринку України після війни пов'язані з модернізацією інституційної бази, інтеграцією у європейський фінансовий простір, впровадженням ризик-орієнтованого підходу до регулювання, посиленням нагляду за платоспроможністю компаній та підвищенням довіри клієнтів.

Отже, попри численні виклики, страхові компанії залишаються важливим елементом фінансової системи, спроможним забезпечити стійкість економіки в умовах воєнних загроз і сприяти її відновленню у післявоєнний період. Ефективна адаптація, інноваційність, гнучке управління ризиками та підтримка держави є ключовими чинниками подальшого розвитку страхового ринку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безугла В.О. Страхування: Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. 582 с.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003, № 436-IV URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Джуччі Р. Значення ринку страхування для економічного розвитку в Україні: аналіз та рекомендації для економічної політики. *Страхова справа*: URL: <http://forinsurer.com/public/05/01/02/1737>
4. Житар М.О. Тенденції розвитку страхового ринку України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, (61). URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3733>
5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
6. Марина А.С., Пеценко М.В. Страховий ринок України в умовах війни. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 5 (05). С. 44–51. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.5-7>
7. Маршук Л. М., Поплавська Є. М. Виклики ринку страхування в Україні у воєнний період. *Modern engineering and innovative technologies*. 2022. С. 26—29
8. Мельник В.Є., Волкова В.В. Функціонування страхового ринку України: нові виклики та загрози. *Галицький економічний вісник*. Тернопіль: ТНТУ, 2023. Том 84. № 5. С. 71–80.
9. Міжнародна асоціація органів нагляду за страхуванням (International Association of Insurance Supervisors, IAIS). URL: <https://www.iaisweb.org>
10. Музика О.М. Стан та тенденції розвитку страхового ринку України: Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. пр. 2019. № 19.2. с. 246-255.
11. Науменкова С.В. Системи регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн: Навчальний посібник для системи підвищення кваліфікації

фахівців фінансово-кредитних установ. К.: центр наукових досліджень НБУ, 2010. – 170 с

12. Олійник О.В., Нагаєва Г.О. Страхування : навч. посіб. Харків : ХНАУ. 2020. 252 с.

13. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua>

14. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

15. Показники діяльності страхових компаній. Наглядова статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6>

16. Попович Д., Біда М., Закорко К. Тенденції розвитку страхового ринку України в умовах воєнного стану. *Молодий вчений*, 3 (115), 110-114. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5791/5666>

17. Приказюк Н.В. Страхова система України: теорія, методологія, практика: монографія. Н. В. Приказюк. К.: Логос, 2017. 611 с.

18. Про встановлення вимог щодо забезпечення платоспроможності та інвестиційної діяльності страховика: постанова Правління Національного банку України від 29 груд. 2023 р. № 201. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_29122023_201

19. Про затвердження Положення про страхові організації: постанова Кабінету Міністрів України від 13.10.1995 №817. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/817-95-п>

20. Про затвердження Положення про характеристики та класифікаційні ознаки класів страхування: постанова Правління Національного банку України від 25 груд. 2023 р. № 182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0182500-23>

21. Про затвердження Порядку ліцензування діяльності страховиків: постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2002 №894. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/894-2002-п>

22. Про затвердження Порядку надання державної підтримки страхування сільськогосподарської продукції: постанова Кабінету Міністрів України від 09 груд. 2021 р. № 1342. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1342-2021-%D0%BF>
23. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 01.07.2004 № 1961-IV (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>
24. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>
25. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: закон України від 12.07.2001 № 2664-III (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>
26. Руда О. Л. Розвиток страхового ринку в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7634>
27. Статистика страхового ринку України. FORINSURER: Форіншурер – журнал про страхування та InsurTech. URL: <https://forinsurer.com/stat>.
28. Страховий ринок України. Підсумки 2024 року URL: <https://insa.com.ua/blog/strahovyj-rynok-ukrayiny-pidsumky-2024-roku/>
29. Страхування: Підручник. Наук. ред. С.С. Осадець. 3-тє вид. К.: КНЕУ, 2006. 600 с.
30. Федоренко В. Г. Страховий та інвестиційний менеджмент. URL: <http://ecolib.com.ua/article.php?book=7&article=62>
31. Федунь М. Адаптація законодавства України до стандартів Європейського Союзу у сфері поводження з відходами Вісник Львівського університету. 2014. Випуск 36. С. 191 – 199.
32. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
33. Chvertko L., Vinnytska O., Korniienko T. Inclusive orientation of the development of the insurance market of Ukraine in the conditions of digitalization of

the economy. Strategii si politici de management in economia contemporana [Resursa electronica]: conf. st. intern., editia a 7-a, 9-10 iunie 2022. Chisinau: ASEM, 2022. P. 358—364.

34. Determining an insurance company's financial Strength and Stability. URL:[https://www.aana.com/docs/defaultsource/insurancewebdocuments\(all\)2/determiningthefinancial.pdf?sfvrsn=f13246b1_0](https://www.aana.com/docs/defaultsource/insurancewebdocuments(all)2/determiningthefinancial.pdf?sfvrsn=f13246b1_0)

35. Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II). *Official Journal of the European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32009L0138>

36. Insuring Ukraine: MS Amlin's URGF blueprint for war risk and resilience. URL:<https://www.politicalriskpodcast.com/episodes/episode/2d8a4724/insuring-ukraine-ms-amlins-urgf-blueprint-for-war-risk-and-resilience/>